

Mısırlı Yazar Necîb Mahfûz'un Romanlarının İngilizce Ara Dil Kullanılarak Yapılan Çevirilerinde Argo İfadeler, Deyimler ve Özel Adların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme¹

An Analysis Regarding the Translation of Slang Expressions, Idioms and Proper Names in the Translations of the Novels of Egyptian Author Naguib Mahfouz via English as the Mediating Language

Araştırma Makalesi / Research Article

Betül CAN*

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Konya, Türkiye, e-posta: canbetul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9858-2891

ÖZET

Edebî çeviri, edebî metinlerin, hedef dilde de aynı anlamı ve üslûbu koruyacak şekilde, eş değer kelimelerle ve kültürel kayıplara yol açmadan aktarıldığı bir çevirmenlik dalıdır. Bu çeviri türünde, içerikle birlikte öncelikle çevrilecek metnin biçim, üslûp, sözcük, ses, söz dizimi gibi bütün dil bilgisel örgüsünün aktarılması gerekmektedir.

Edebî çeviri sürecinde kaynak dil ile hedef dil arasındaki farklılıklardan kaynaklı bazı çeviri kayıpları ortaya çıkmaktadır. Eş değerliğin tam sağlanamaması, kültürel unsurlar, verilmek istenen mesajın doğru anlaşılabilmesi ve çevirmen tercihleri gibi unsurlar bu kayıplardan bazılarını oluşturmaktadır. Ara dilden yapılan çeviriler de söz konusu kayıplara yol açan bir başka husustur.

Yabancı dilden çevirisi yapılmak istenen metin, doğrudan kaynak dilden hedef dile aktarılabilirdiği gibi ara dil kullanılarak da hedef dile aktarılabilir. Kuşkusuz bu durum, doğrudan kaynak dilden hedef dile yapılan çevirilere kıyasla dil, anlatım biçimi ve içerik açısından daha fazla kayba yol açacaktır.

Bu çalışmada Arapçadan Türkçeye ara dil kullanılarak yapılan çevirilerden bazı örnekler sunularak kaynak metinden hedef metne ulaşana dek yaşanan kayıplara dikkat çekilmek istenmiştir.

Çalışmada Nobel Edebiyat Ödülü almış Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'un dört farklı romanının, İngilizce ara dil kullanılarak Türkçeye aktarılmış olan çevirileri ele alınmış, kaynak dille ve -varsa- Arapça aslından tercüme edilen örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen romanlar; "Efrâhu'l-Kubbe", "el-Lıss ve'l-Kilâb", "el-Kahiretu'l-Cedîde" ve "Yevme Kutile'z-Za'îm" dir. Romanlar, argo ifadelerin çevirisi; deyim, atasözü ve kültürel ifadelerin çevirisi ile özel adların çevirisi olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Necîb Mahfûz, Çeviri, Ara Dil, Argo, Deyim, Kültürel İfadeler

¹ Bu makale, 1-2 Kasım 2021 tarihinde Konya'da düzenlenen 1. Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi'nde sözlü olarak sunulan ve özet olarak yayımlanan "Çeviride Ara Dil Kullanımından Kaynaklı Dil Sorunları -Arapça Örneği-" başlıklı bildirisinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

ABSTRACT

Literary translation is a branch of translation in which literary texts are transferred into the target language with equivalent words by preserving the original meaning and style as well as not causing cultural losses. In this type of translation, all the grammatical patterns such as form, style, word, sound and syntax of the text to be translated are primarily required to be transferred along with the content.

During the process of literary translation, several translation losses emerge due to the differences between the source language and the target language. Factors including the failure to ensure full equivalence, cultural factors, misunderstanding of the intended message to be given and the preferences of translator constitute some of these losses. Translations of mediating language are also another issue causing the mentioned losses.

The text to be translated from a foreign language not only can be directly translated from the source language into the target language, but it can also be transferred to the target language via the mediating language. Undoubtedly, this situation will lead to more losses in terms of language, form of expression and content compared to the translations made directly from the source language into the target language.

In this study, the main purpose is to draw attention to the losses emerged during the translation process from the source text to the target text by presenting several examples of the translations made from Arabic to Turkish via the mediating language.

In this study, the translations of four particular novels of Nobel Prize winner Egyptian author Naguib Mahfouz, which are translated into Turkish via English as the mediating language, are discussed and tried to be evaluated by comparatively analyzing them with the source language and the examples originally translated from Arabic. The novels included in the study are *Wedding Song (also known as Joys of the Dome)*, *Cairo Modern*, *The Thief and The Dogs* and *The Day The Leader Was Killed*. The novels are discussed under three headings consisting of the translation of slang expressions, the translation of idioms, proverbs and cultural expressions and the translation of proper names.

Keywords: Naguib Mahfouz, Indirect Translation, Mediating Language, Slang, Idiom, Cultural Expressions

1. Giriş

“Edebî çeviri, edebî metinlerin, hedef dilde de aynı anlamı ve üslûbu koruyacak şekilde, eş değer kelimelerle ve kültürel kayıplara yol açmadan aktarıldığı bir çevirmenlik dalıdır. Yazılı çeviri denince akla ilk gelen tür olan edebî çeviri, en genel anlamda roman ve hikâyeye çevirisi olarak da ifade edilebilen düzyazı ve kurmaca çevirisi, şiir çevirisi ve tiyatro eserlerinin çevirisini kapsamaktadır. Bu çeviri türünde, içerikle birlikte öncelikle çevrilecek metnin biçim, üslûp, sözcük, ses, söz dizimi gibi bütün dil bilgisel örgüsünün aktarılması gerekmektedir” (Can, 2023: 345).

“Edebiyatın temel amacı, okuyucuyu bilgilendirmek olmayıp duygu aktarımını sağlamak olduğu için edebiyat çevirisinde de aynı amacın korunması esastır. Bu bakımdan kaynak metindeki yazarın üslûbunun korunması ve hedef dile olabildiğince aktarılması da son derece önemlidir” (Can, 2023: 345).

Aksoy (2002: 60), edebiyat çevirisinde iyi bir çevirmenin, yazarın zihinsel yapısına, düşüncesine ve deneyimine en yakın çeviriyi yakalama özelliğine dikkat çekerken çevirmenin, kaynak metindeki dilsel ve anlamsal göstergelerin yalnızca sözlük karşılıklarını bulmakla

yetinmeyip hitap ettiği kültür ve değerler dizgesine uygun eş değer karşılıklarını da bulması gerektiğinin altını çizmektedir.

Edebî çeviri sürecinde kaynak dil ile hedef dil arasındaki farklılıklardan kaynaklı bazı çeviri kayıpları ortaya çıkmaktadır. Eş değerliğin tam sağlanamaması, kültürel unsurlar, verilmek istenen mesajın doğru anlaşılabilmesi ve çevirmen tercihleri gibi unsurlar bu kayıplardan bazılarını oluşturmaktadır. Ara dilden yapılan çeviriler de söz konusu kayıplara yol açan bir başka husustur.

“Ara dil kullanımı, bir eserin kaynak dilden değil, ikinci dilden çevrilmesi anlamına gelmektedir” (Zeytinkaya, 2018: 128). Ara dilden çeviri, pek çok kültürde sıklıkla rastlanan çeviri yöntemidir. Bu yöntem, kaynak kültüre uzak sayılabilecek bir kültürün edebî eserleri söz konusu olduğunda ve hedef kültürde o dili bilen çevirmenler bulunmadığı durumlarda başvurulabileceği gibi tamamen çevirmen tercihi olarak da başvurulabilir (İnce, Dizdar 2021: 248).

Çevirmen tercihi ya da başka bir gerekçeyle yabancı dilden çevirisi yapılmak istenen metin, doğrudan kaynak dilden hedef dile aktarılabilirdiği gibi ara dil kullanılarak da hedef dile aktarılabilir. Kuşkusuz bu durum, doğrudan kaynak dilden hedef dile yapılan çevirilere kıyasla dil, anlatım biçimi ve içerik açısından daha fazla kayba yol açacağı gerçeğini değiştirmeyecektir.

Demirezen, çeviride karşılaşılan sorunları sıraladığı “Çeviride Kayıplar Sorunu” başlıklı makalesinin, “İkinci elden çeviriler sorunu” adıyla ele aldığı son bölümünde ara dil kullanılarak yapılan çevirileri, daha fazla olumsuzluklar barındırdığı ve çeviride kayıplar sorununu daha da artırdığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Demirezen bu sorunun, kaynak dilin, bir ara dile çevrilmesi, ardından bu ara dilin tıpkı kaynak dilmişçesine benimsenerek başka bir dile aktarılmasından doğduğuna dikkat çekmektedir. Söz gelimi Robinson Crusoe'nun Türkçeye ilk çevirisinin Fransızca aslı yerine “Hikâye-i Robenson” adlı Arapça çevirisi esas alınarak yapıldığını da ayrıca ifade etmektedir (1991: 125-126).

Fransızca kaynak metnin, Arapça ara dilden çevrildiği dönemlerin ardından Arapça kaynak metnin, İngilizce ara dil ile çevrilme sürecine gelene değin zaman içerisinde Arap ve Türk kültürleri arasındaki etkileşim artmış; bu etkileşim arttıkça söz konusu dil çiftine ait edebî eserlerin çevrilmesi gündeme gelmiştir. Öyle ki kimi zaman kaynak metnin, hedef dile birden fazla çevirisinin yapıldığı görülmektedir. Nicelikteki bu artış, ortaya konan çevirilerin niteliğinin de sorgulanmasına yol açmıştır. Kaynak metin ile hedef metin arasında gerek anlamsal gerek biçimsel eş değerliğin sağlanıp sağlanmadığını tespit etmenin en iyi yolu ise karşılaştırmalı okumalardan geçmektedir.

Arapçadan Türkçeye bugüne kadar yapılan çeviriler incelendiğinde; Arapça aslından yapılanların yanı sıra söz konusu çevirilerin büyük çoğunluğunun İngilizce ya da Fransızca ara dilleri aracılığıyla yapıldığını söylemek mümkündür.

Arap edebiyatından Türkçeye kazandırılan eserler incelendiğinde daha ziyade Nobel Edebiyat Ödülü alan Necib Mahfûz'un yanı sıra Halil Cibran, Mahmud Derviş, Nizar Kabbani

ve Adonis gibi isimlerin eserlerinin öne çıktığı görülmektedir. Ancak bu yazar ve şairlere ait eserlerin büyük çoğunluğunun kaynak dil olan Arapça yerine İngilizce ya da Fransızca gibi Batı dillerine yapılmış olan çevirilerinden Türkçeye aktarıldığını söylemek mümkündür.

Kimi zaman Halîl Cibrân, Mihâil Nu‘ayme gibi eserlerinin bir kısmını İngilizce olarak kaleme alan Mehcer Ekolü yazarlarının Arapçaya yapılan çevirileri üzerinden Arapça ara dili kullanılarak Türkçeye kazandırılan eserlerin varlığı da dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada Arapçadan Türkçeye ara dil kullanılarak yapılan çevirilerden bazı örnekler sunularak kaynak metinden hedef metne ulaşana dek yaşanan kayıplara dikkat çekilmek istenmiştir.

Çalışmada Nobel Edebiyat Ödülü almış Mısırlı yazar Necîb Mahfûz’un dört farklı romanının, İngilizce ara dil kullanılarak Türkçeye aktarılmış olan çevirileri ele alınmış, kaynak dille ve -varsa- Arapça aslından tercüme edilen örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen romanlar; “Efrâhu’l-Kubbe”, “el-Lıss ve’l-Kilâb”, “el-Kahiretu’l-Cedîde” ve “Yevme Kutile’z-Za‘îm” dir. Romanlar, argo ifadelerin çevirisi; deyim, atasözü ve kültürel ifadelerin çevirisi ile özel adların çevirisi olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

2. Yöntem: Toury’nin Süreç Öncesi Çeviri Normları ve Ara Dil:

Gideon Toury (1942-2016), çeviriyi, normların yönlendirdiği bir çalışma olarak ele almış ve kendi çeviri kuramını ortaya koymuştur. Norm kavramını son derece sistematik bir şekilde çeviribilime dâhil eden Toury (2012: 63), normların genel olarak bir toplum tarafından benimsenen fikir, tutum ve davranışlar olduğunu dile getirmiştir. Ona göre çeviri normları, kültüre ve zamana bağlı olarak değiştiği gibi aynı toplum içerisinde de farklılık göstermektedir.

Toury, çeviri normlarını, öncül normlar, süreç öncesi normlar ve çeviri süreci normları olmak üzere üç ana başlık altında toplar (2008: 156). Süreç öncesi çeviri normları içerisinde yer verdiği dolaylı çeviri başlığında ara dilden yapılan çevirileri ele alan Toury, bu konu ile ilgili şu soruları sormaktadır: “Çevirinin doğrudan kaynak dilden olması fikri, bu kaynak dil haricindeki diğer dillerden çevrilebilmesinin hoş karşılanması fikrini de beraberinde getirmektedir. Şu halde dolaylı çeviri hoş görülüyor mu? Hangi kaynak dillerden, metin türlerinden ya da dönemlerinden çeviri yapılması tercih edilmektedir? Tercih edilen ara diller hangileridir? Bir çevirinin ara dilden yapıldığının belirtilmesi gerekli midir yoksa bu gerçek gizlenmeli midir? Eğer aracı bir dilin varlığından söz ediliyorsa, aracı dilin hangisi olduğu da belirtilmeli midir?” (2008: 154).

Bu çalışmada ele alınan romanların bazılarının doğrudan kaynak dilden çevrildiği görülmekle beraber çevirmenlerin çoğunlukla Toury’nin dolaylı çeviri olarak adlandırdığı İngilizce ara dilden çeviri yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Türkçede yer alan Necîb Mahfûz romanlarının büyük bir çoğunluğu, İngilizce ara dilden aktarılan çevirilerden oluşmakta olup çok az bir kısmı doğrudan kaynak dilden yapılmış çevirilerdir.

3. Yazar: Necîb Mahfûz (1911- 2006)

1911 yılında Kahire'de dünyaya gelen Mahfûz, 1934'te Kahire Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun olmuştur. Vakıflar Bakanlığı ve Kültür Bakanlığında çeşitli görevler almış, 1971'de emekli olduktan sonra *el-Ehram Gazetesi*'nde köşe yazarlığı yapmış, roman ve kısa hikâyeler yazmıştır. Dünya edebiyatçılarından etkilendiği gibi Arap edebiyatından Abbas Mahmûd el-Akkâd, Tâhâ Huseyn ve Selâme Mûsa'nın da etkisinde kalmıştır. Önce tarihi romanlar kaleme alan, ardından *Zukâku'l-Midak*, *es-Sulâsiyye (Kahire Üçlemesi)*, *el-Kahiretu'l-Cedîde* gibi *toplumcu gerçekçi* romanlarıyla² öne çıkan Mahfûz, daha sonra *Evlâdu Hâretinâ*, *el-Lıss ve'l-Kilâb* ve *Mîrâmâr* gibi *sembolik* romanlarıyla³ ses getirmeye başlamıştır. Onun 1952 devrimi sonrası kaleme aldığı eserler, eleştirmenlerce *felsefî gerçekçilik* olarak adlandırılmıştır. 1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Mahfûz, bu ödülün Mısır'a, Araplara ve bütün Arap edebiyatına verilmiş olduğunu dile getirmiştir. Eserlerinde kullandığı dil, yazı dili olan fasih Arapçadır. 1994'te bir saldırıya uğrayarak felç geçiren yazar, 2006 yılında vefat etmiştir (Yıldız, 2019: 348-349).

Necîb Mahfûz, ardında otuz dört roman, on dört kısa öykü, bir diyalog türü kitap, bir çeviri kitap olmak üzere toplam elli adet eser ve yüzlerce makale bırakmıştır. Eserleri pek çok dünya diline çevrilmiştir. Başlıca romanları; *el-Kahiretu'l-Cedîde (1945)*, *Hân el-Halîlî (1946)*, *Zukâku'l-Midak (1947)*, *es-Serâb (1948)*, *Bidâye ve Nihâye (1949)*, *es-Sulâsiyye: (Beyne'l-Kasreyn (1956)*, *Kasru'ş-Şevk (1957)* ve *es-Sukkeriyye (1957))*, *Evlâdu Hâretinâ (1959 yazım-1967 basım)*, *el-Lıss ve'l-Kilâb (1961)*, *es-Summân ve'l-Harîf (1962)*, *et-Tarîk (1964)*, *eş-Şehhâz (1965)*, *es-Sersera Fevka'n-Nîl (1966)*, *Mîrâmâr (1967)*, *el-Merâyâ (1972)*, *el-Karnak (1974)*, *Hadratu'l-Muhterem (1976)*, *Melhametu'l-Harâfiş (1977)*, *Asru'l-Hubb (1980)*, *Efrâhu'l-Kubbe (1981)*, *Leyâlî Elf Leyle (1982)*, *el-Bâkî mine'z-Zemen Sâ'a (1982)*, *Rihle İbn Fattûme (1983)*, *Yevme Kutile'z-Za'îm (1985)* ve *Kuştimur (1988)*'dur. Mahfûz'un bu romanlarının yanı sıra bazı kısa hikâyeleri de bulunmaktadır (Yıldız, 2009: 3-5; Yıldız, 2019: 349).

4. Romanlar

Necîb Mahfûz'un bu çalışmaya dâhil edilen romanları; “Efrâhu'l-Kubbe”, “el-Lıss ve'l-Kilâb”, “el-Kahiretu'l-Cedîde” ve “Yevme Kutile'z-Za'îm” dir.

4.1. “Efrâhu'l-Kubbe” (1981)

Efrâhu'l-Kubbe, Necîb Mahfûz'un son dönemlerinde yazdığı romanlardandır ve onun yazarlık gelişiminin son aşamasını yansıtmaktadır. Roman, zamanın tarihi, zamanın hayat döngüsü içerisinde ne gibi değişiklikler getirdiği ve kişilik üzerinde nasıl bir etki yarattığı üzerinde durmaktadır. Zamanın sevgiyi nefrete, güzelliği çirkinliğe, sadakati ihanete, idealizmi haksızlığa nasıl dönüştürdüğünü gözler önüne seren yazar, eserinde birbirinden çok farklı

² Necîb Mahfûz'un toplumcu gerçekçi romanları ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.; Ahmet Kâzım Ürün, *Necip Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2002.

³ Necîb Mahfûz'un sembolik romanları ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.; Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, Akdem Yayınları, İstanbul 2020.

düşünce yapısı ve kişiliğe sahip dört karakterin, kendilerini çevreleyen gerçekleri nasıl algılayıp yorumladığı ve bunlarla nasıl başa çıktığını konu edinir (Mahfûz, Çev: Çingil, 2020, 5-7).

4.2. “el-Lıss ve'l-Kilâb” (1961)

Necîb Mahfûz'un 1952 devrimi sonrasında kaleme aldığı sembolik romanların ikincisi olan eser, idealizmin çöküşünü ve devrim sonrası Mısır'da meydana gelen sosyo-politik değişimi, bir hırsızın özelinde ele almaktadır (Yıldız, 2002: 23, 46). Hapisten çıktıktan sonra en yakın dostlarının kendisine sırt çevirdiği bir hırsızın mücadelesini konu edinen romanda yazar, suçlu olarak toplumu gösterir ve kahramanını, acıma duygusunu yitirmiş bir toplumda yaşayan hırsızdan, acımasız bir düzene karşı koyan devrimciye dönüştürür. (Yıldız, 2002: 31-32). Mahfûz, önceki romanlarında olayları son derece gerçekçi bir şekilde ele alırken bu romanıyla birlikte üslûbunda bir değişime giderek sembolik ve romantik bir anlatıma geçiş yapmıştır. Artık ayrıntılar yerine konunun özüne önem vermeye başlayarak sembol, alegori gibi edebî araçları kullanmaya özen göstermiştir (Yıldız, 2002: 36). Yazar, burada insan hadisesini sembolize eden bir kahraman kurgulayarak toplumdan uzaklaşma ve yabancılaşma hissi ile dışlanma psikolojisini işlemiştir (Yıldız, 2020: 115).

4.3. “el-Kahiretu'l-Cedîde” (1945)

el-Kahiretu'l-Cedîde adlı roman, Necîb Mahfûz'un toplumcu gerçekçi romanlarından. Roman, yirminci yüzyılda burjuvazi toplumunun yaşadığı zorlukları, yoksulluğun topluma yansımaları, yaşanan ekonomik koşulların gençler üzerindeki etkisini konu edinir (Ürün, 2002: 236). Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın Mısır halkı üzerindeki etkisine değinen roman, yozlaşmış yönetime de göndermelerde bulunur. Romanda gençlerin, söz konusu ekonomik koşullar karşısında değerlerini yitirışı; yoksul bir gencin, hiçbir ahlâk kuralına ve ilkeye inanmayarak sınıf atlama çabası özelinde gösterilmeye çalışılır (Özcan, 2017: 623).

4.4. “Yevme Kutile'z-Za'îm” (1985)

Necîb Mahfûz, bu romanında Mısır'ın darbe sonrası toplumsal, siyasal, ekonomik ve psikolojik durumunu bir aşk hikâyesi üzerinden ele almıştır. Tipik Mısır insanı profilini çizdiği romanda yazar, bunu 1980'li yılların Kahire'sinde yaşayan bir ailenin hayatını anlatarak kurgular (Yıldız, Kurt, 2018: 5). Eser, Cemal Abdunnâsır'ın vefatının ardından Enver Sedat'ın cumhurbaşkanı olarak göreve gelmesi akabinde uyguladığı dışa açılım politikası sonucunda halkın içinde bulunduğu koşulları roman karakterleri aracılığıyla okuyucuya sunmaktadır. Romanda ayrıca, Mısır halkının daha önceki devrimler hakkındaki beklenti ve hayal kırıklıkları da ele alınmıştır. (Yıldız, Kurt, 2018: 6).

5. Bulgular: Argo, Deyim ve Özel Adların Çevirisi

Necîb Mahfûz'un çalışmaya dâhil edilen romanları, argo ifadelerin çevirisi; deyim, atasözü ve kültürel ifadelerin çevirisi ile özel adların çevirisi olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Sevimay (2018: 106) çevirmenin, ne kadar deneyimli olursa olsun, özel isimleri ve unvanları nasıl çevireceği, deyimleri bire bir mi karşılaması gerektiği, karşısına argo ya da şive çıktığında bunu hedef dilde ne şekilde ifade edeceği gibi sorunlarla sıklıkla karşılaşacağını ve

her defasında ister istemez farklı çözüm arayışlarına gitmek durumunda kalacağını ifade etmiştir.

5.1. Argo İfadelerin Çevirisi

Argo sözcükler, jargonlar ile tabu ifadeler olarak adlandırabilecek küfür içerikli sözcükler, belki de çeviride en çok güçlük çekilen ve en hassas noktalardan birini oluşturmaktadır. Kaynak dildeki söz konusu ifadelerin, hedef dil okurunun anlayabileceği düzeyde, kültürel yapıyı da gözeterek hedef dile aktarılması gerekmektedir. Ancak bunu yaparken kaynak dildeki anlamın korunması esastır.

Tablo 1:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Efrâhu’l-Kubbe”</p> <p>ورمقتي بازدرء وتمتم: - ستظل حقيرًا دائمًا وأبدًا (Mahfûz, 2006: 319).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“And you’re nothing but <i>a shit</i>,” he mutters, looking at me with scorn. (Kenny, 1989: 12).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“Sen de <i>b*k herifin</i> tekisin”, diye mırıldanıyor bana tepeden bakarak. (Çingil, 2020: 26).</p>

Söz konusu örnekte Necib Mahfûz’un “Efrâhu’l-Kubbe” adıyla yayımladığı ve İngilizceye “Wedding Song” olarak çevrilen, sonrasında Aslı Çingil tarafından İngilizce ara dil kullanılarak Türkçeye “Düğün Evi” başlığıyla kazandırılmış eserinden bir cümle yer almaktadır. Kaynak metin ve hedef dile yapılan çevirisi incelendiğinde kaynak dilde “aşağılık”, “alçak”, “âdi” anlamında kullanılan حَقِير: hakîr sözcüğünün, hedef dile daha ağır bir dil kullanılarak “b*k herif” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Oysa kaynak dildeki ifade böyle bir kullanımı gerektirmeyecek düzeydedir.

Çeviri genel olarak değerlendirildiğinde bu gibi ifadelerin, kaynak metinde aynı üslupta verilmediği, çevirmen tercihi neticesinde bu denli ağır bir kullanıma evrildiği, aşağılama ifadeleri olmasına karşın küfür içeren seviyeye erişmediği göze çarpmaktadır. Ancak bu durum; hedef dil okurunun, çeviride bu ifadelerle sıklıkla rastlaması, dolayısıyla yazar hakkında farklı bir yargıya ulaşması gibi bir tehlike doğuracaktır.

“Efrâhu’l-Kubbe” adlı eserin, Arapça aslından Türkçeye yapılmış bir çevirisi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Tablo 2:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Efrâhu’l-Kubbe”	- سلم الأوغاد. فقهه الهلالي قائلا: - ليحفظ الله الأوغاد. (Mahfûz, 2006: 335).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u>	- “It’s just a way out for the <i>new generation</i> .” - “God protect all <i>bastards!</i> ” roars al-Hilaly. (Kenny, 1989: 40).
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u>	- “Bu, <i>yeni nesil</i> için yalnızca bir çıkış yolu.” - “Allah tüm <i>p*çleri</i> korusun! diye gürüyor el-Hilali. (Çingil, 2020: 62).

Yine “Efrâhu’l-Kubbe” adlı eserde geçen الأوغاد sözcüğü, kaynak metinde aynı şekilde tekrar etmesine karşın, hedef dilde farklı iki anlamda verilmiştir. وَغَد (ج) أُوغَاد, Arapçada “alçak”, “âdi”, “aşağılık” ve “rezil” gibi anlamlar taşırken, hedef dile önce “yeni nesil” daha sonra “p*çler” şeklinde yansımıştır. Aynı sözcüğün anlamından uzaklaşarak sözcük düzeyinde bir sapma ile “yeni nesil” şeklinde aktarılmasının ardından sanki başka bir sözcük yer almışçasına çok daha keskin bir ifadeyle “p*ç” sözcüğüne evrilmiş olması, son derece dikkat çekicidir. Söz konusu cümlelerin, İngilizce çevirisinde de aynı sözcüklerin kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda ara dilin etkisi çok daha net bir şekilde görülecektir.

Tablo 3:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Efrâhu’l-Kubbe”	هل شكاني إليه الوغد؟ (Mahfûz, 2006: 319).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u>	“Has that <i>bastard</i> been complaining about me?” (Kenny, 1989: 13).
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u>	“O <i>p*ç herif</i> beni şikâyet mi etmiş?” (Çingil, 2020: 27).

Aynı eser ve çeviriden alıntılanmış üçüncü örnekte yer alan sözcük, kaynak metinde ikinci örnekte geçen sözcüğün tekilidir, ikinci örnekte hedef dile önce “yeni nesil” daha sonra

“p*çler” olarak yansıtılan sözcük, bu kez “p*ç herif” olarak aktarılmıştır. Kaynak metinde aynı anlamı taşıyan sözcüğün, hedef dile bu denli farklı aksetmiş olması, çevirmen tercihini aşan, sözcük düzeyinde sapma olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra İngilizce ara dil çevirisinde de aynı sapmanın yapıldığını, dolayısıyla Türkçe çevirideki sapmanın kaynağının ara dil olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Tablo 4:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Lıss ve'l-Kilâb”</p> <p>وعندما أفرغ من تأديب الأوغاد فسأجد في الأرض متسعا للاختفاء. (Mahfûz, 1977: 38)</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“There'll be space enough in the world to hide after I've punished <i>the bastards</i>.” (Badawi, Gassick, 1984: 28).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“<i>O*o*p* çocuklarını cezalandırdıktan sonra dünyada gizlenecek bir yer bulunur elbette</i>”. (Pardo, 2021: 32).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“<i>Hainleri cezalandırdıktan sonra yeryüzünde gizlenecek çok yer bulurum.</i>” (Er, 1996: 60).</p>

Bir önceki örnekte yer alan sözcüğün, “el-Lıss ve'l-Kilâb” romanından yapılan İngilizce çeviriye “the bastards” olarak yansıdığı, Avi Pardo tarafından İngilizce ara dilden yapılmış çeviriye de aynı şekilde aktarıldığı göze çarpmaktadır. Oysa aynı sözcük, Rahmi Er'in Arapçadan doğrudan yaptığı çeviride “hainler” olarak yerini almıştır. Burada eserin İngilizceye yapılan çevirisinde argo kullanıldığı, hâliyle ara dilden yapılan çeviride de bu kullanımın devam ettirildiği görülmektedir.

Tablo 5:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Efrâhu'l-Kubbe”</p> <p>يا بن ... أنت مجنون؟ ... ماذا تقول؟ (Mahfûz, 2016: 317).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“You <i>son of a bitch</i>. Are you crazy? What are you saying?” (Kenny, 1989: 10)</p>

Hedef metin (İng.-Tr.):

“Seni o*o*p* çocuğu. Delirdin mi sen? Neler diyorsun?” (Çingil, 2020: 21).

Bu örnekte ise; Arapça kaynak metinde بن ... “... oğlu” olarak açıkça dile getirilmeyen ifade, hedef dile “o*o*p* çocuğu” şeklinde aktarılmıştır. Eserin İngilizce çevirisinde ise “son of a bitch” ifadesi yer almaktadır. Türkçeye aktarılırken İngilizce ara dilden kaynaklı bir çevirmen tercihinin söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Lıss ve'l-Kilâb”:	- اسكت يا بن الثعلب، ماذا تريد؟ (Mahfûz, 1977: 11).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u>	“Shut up, you <i>cunning bastard</i> . What did you say you wanted?” (Badawi, Gassick, 1984: 15).
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u>	“Kapa çenenini, <i>kurnaz o*o*p* çocuğu</i> seni. Ne için geldim dedin?” (Pardo, 2021: 8).
<u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u>	“Sus bakalım <i>kurnaz adam</i> , ne istiyorsun sen?” (Er, 1996: 33).

Bu kez, “el-Lıss ve'l-Kilâb” romanından alıntılanan cümlede, kaynak metinde بن الثعلب tilkinin oğlu: “kurnaz” anlamındaki tabirin, Avi Pardo tarafından İngilizce ara dilden yapılan çevirisinde kaynak dilde yer almayan argo ifade eklenerek “kurnaz o*o*p* çocuğu” şeklinde hedef dile aktarıldığı göze çarpmaktadır. Oysa Rahmi Er’in Arapça kaynak metinden doğrudan yapılan aktarımında tam olarak verilmek istenen anlamı karşılayan “kurnaz adam” tabiri tercih edilmiştir.

5.2. Deyim, Atasözü ve Kültürel İfadelerin Çevirisi

Çeviri yaparken kültürel öğelerin aktarımında bazı sorunlarla karşılaşılması muhtemeldir. Özellikle kaynak metnin ait olduğu toplumun, o gün kullandığı dil gibi zamansal ya da dönemsel farklılıklar, çevirinin niteliğini etkileyen unsurların başında gelmektedir (Soyer, 2021: 144). Deyim, atasözü ya da kültüre özgü diğer ifadelerin çevirisi de yine çevirmenin güçlük çektiği bir başka husustur. Burada çevirmenin, öncelikle karşılaştığı deyimden deyim olduğunun farkına varması, ardından o deyimden anlamsal boyutlarını doğru bir şekilde hedef

dile aktarabilmesi gerekmektedir (Suçin, 2007: 151). Kaynak dildeki bir deyim hedef dilde ne kadar anlaşılırsa, onun deyim olarak çevrilmesi bir o kadar güç hâle gelecektir. Ancak deyimsel ifadenin anlaşılmaz olması durumunda çevirmen, o ifadenin deyim ya da atasözü olup olmadığını sorgulayacaktır. (Dönmez, 2018: 20).

Kaynak dildeki ifadenin deyim ya da atasözü olduğunu tespit etmiş olsa da çevirmen açısından kültüre özgü kalıplaşmış öğeleri, farklı bir kültüre aktarmak, hedef dilde o deyimden bire bir karşılığını bulmak elbette zor, hatta kimi zaman imkânsızdır. Eğer bu öğeler, anlamından bağımsız, sözcüğü sözcüğüne hedef dile aktarılırsa o dilde anlamı olmayan bir söz dizisinden ibaret olacaktır (Doğru, 2011: 137).

Tablo 1:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Kahiretu'l-Cedîde”</p> <p>يا عجباً! كيف تجمعنا دار واحدة؟ أنا رأسي هواء، ... (Mahfûz, 1997: 11).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“Amazing! How can a single hostel house all of us? <i>My head is full of hot air, ...</i>” (Hutchins, 2008: 7).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“İnanılmaz! Tek bir pansiyon hepimizi nasıl barındırabiliyor? <i>Benim kafam boş laflarla dolu, ...</i>” (Boynudelik, 2016: 10).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“Hayret şey! Nasıl oluyor da aynı yurttaki birlikte kalabiliyoruz? <i>Benim başımda kavak yelleri esiyor, ...</i>” (Öznurhan, 2005: 10).</p>

Necib Mahfûz'un “el-Kahiretu'l-Cedîde” adlı romanından alıntılan cümlelerin, gerek İngilizce çevirisinde gerek Olcay Boynudelik tarafından ara dilden yapılan çevirisinde hedef dile bire bir aktarıldığı görülürken; Halim Öznurhan tarafından Arapça aslından yapılan çeviride aynı ifadenin “başında kavak yelleri esmek” deyimiyile hedef dile aktarıldığı dikkati çekmektedir. Burada çevirmenin, kaynak metinde yer alan ifadeyi, hedef dil okurunun kültürüne uyarlayarak aktarmayı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 2:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Yevme Kutile'z-Za'îm”</p> <p>ولا فائض مال للتمريض! (Mahfûz, 2006: 6).</p>
--

<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“And no money <i>left over</i> in case of sickness.” (Hashem, 1997: 2).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“Hastalanınca <i>kullanacağımız</i> para da yok.” (Özdemir, 2014: 8).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“Hastalandıktan sonra <i>dünya kadar malın mülkün olmuş, ne yazar!</i>” (Göktaş, 1992: 9).</p>

Burada ise Necîb Mahfûz’un bir başka romanı “Yevme Kutile’z-Za’îm”den aktarılan “hasta olduktan sonra paranın bir faydası olmadığını” belirten cümlenin, İlkur Özdemir tarafından İngilizce ara dil kullanılarak Türkçeye kazandırılan çevirisinde “hastalanınca *kullanacağımız* para da yok” şeklinde kaynak metinde olmayan “kullanacağımız” sözcüğü eklenerek aktarıldığı görülmektedir. Romanın İngilizceye yapılan çevirisinde de benzer bir anlam verildiği tespit edilmiştir. Buna karşın romanın Lütfullah Göktaş tarafından Arapça aslından yapılan çevirisinde söz konusu cümlenin, hedef dilin kültüründe yer alan bir deyimle okuyucuya sunulmuş olması, isabetli bir çevirmen tercihi gibi görünmekle beraber kullanılan deyimdeki anlam farklılığından ötürü kaynak metnin vermek istediği mesaj konusunda anlamsal eş değerlikten uzak bir noktaya ulaşmıştır.

Tablo 3:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Yevme Kutile’z-Za’îm”</p> <p>إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الظَّالِمِينَ " ما هذا القرار أيها الرجل!؟" (Mahfûz, 2006: 65).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“He loves not the <i>evildoers</i>. What is this decree all about?” (Hashem, 1997: 66).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“<i>Kötüleri</i> sevmiyor. Bu bildirinin anlamı ne” (Özdemir, 2014: 75).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“<i>Allah zalimleri sevmez</i>” Bu aldığın karar neyin nesidir <i>be adam!</i> (Göktaş, 1992: 106).</p>

Yine aynı romandan alıntılanan cümle, Kur'ân-ı Kerîm'den bir âyet ile başlamaktadır. Ancak İngilizce ara dilden yapılan çeviride bu âyetin anlamının hedef dile farklı aktarıldığı göze çarpmaktadır. Kaynak dilde “zalimler” olan sözcük, önce İngilizceye yapılan çeviriye, ardından İngilizce ara dil kullanımıyla hedef dile “kötüler” şeklinde kaydırılarak yansıtılmıştır. Bunun yanı sıra söz konusu cümlenin, âyet olduğu anlaşılmasa bile kaynak metinde tırnak içinde verilmesi, onun bir alıntı olduğunun işaretidir. Çevirmenin bu detayı da gözden kaçırdığı görülmektedir. Buna karşılık Arapça aslından doğrudan yapılan çeviride hem âyetin anlamı doğru aktarılmış hem de tırnak içerisinde verilerek alıntı yapıldığına işaret edilmiştir.

Tablo 4:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Yevme Kutile’z-Za’îm” إنه سمج يدعى الظرف! (Mahfûz, 2006: 14).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u> “He’s revolting and <i>thinks he’s smart</i> ”. (Hashem, 1997: 12).
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u> “İğrenç biri ve <i>zeki olduğunu sanıyor</i> ” (Özdemir, 2014: 17).
<u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u> “Âdî herif, resmen <i>zarf atıyor</i> .” (Göktaş, 1992: 22).

Bahsi geçen romandan alınan bir başka deyim ise, Arapça kaynak metinden hedef dile aktarılırken hedef dilde “zarf atmak” deyiimiyle kendini göstermiştir. Böylece hedef dil okuyucusunun ana dilinde bir eseri okuyormuşçasına tat almasını mümkün kılmıştır. Buna karşın gerek İngilizce çeviride gerek İngilizce ara dilden Türkçeye kazandırılan çeviride deyim kaybı olduğu ve hâliyle okurda aynı etkinin yaratılmadığı ortadadır.

Tablo 5:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Yevme Kutile’z-Za’îm” من تأنى نال من تمنى. (Mahfûz, 2006: 57).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u> “ <i>Patience is a virtue</i> ” (Hashem, 1997: 56).
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u> “ <i>Sabır fazilettir</i> ” (Özdemir, 2014: 62-63).

Hedef metin (Ar.-Tr.):

“*Sabreden derviş muradına ermiş*” (Göktaş, 1992: 90).

Yine “Yevme Kutile’z-Za’im” romanında yer alan bir atasözünün, İngilizce çevirisine ve İngilizce ara dil sonrası çeviriye anlam olarak yansıtılmış olmakla birlikte atasözü özelliğiyle hedef dilde bir karşılık bulamadığı görülmektedir. Ancak romanın Arapça aslından aktarılan çeviride kaynak dilde geçen atasözünün, hedef dilde de yine aynı anlamı veren “*Sabreden derviş muradına ermiş*” atasözüyle karşılık bulmuş olması, son derece isabetli bir çevirmen tercihi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6:

<u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Kahiretu’l-Cedîde”	- ربّاه!.. هل ندرك ذلك العصر السعيد؟! - بيدك أن تنتظره إذا شئت..? (Mahfûz,1997: 7).
<u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u>	“ <i>My Lord! Will we live to see this happy age?</i> ” “ <i>You’ll be able to wait for it if you choose.</i> ” (Hutchins, 2008: 3)
<u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u>	“ <i>Tanrım! Ömrüm o mutlu günleri görmeye yetecek mi?</i> ” “ <i>Dilersen bekleyebilirsin.</i> ” (Boynudelik, 2016: 7)
<u>Hedef metin (Ar.-Tr):</u>	“ <i>Allah’ım!... O mutlu günleri görebilecek miyiz?</i> ” “ <i>Sabreden derviş, muradına ermiş</i> ”. (Öznurhan, 2005: 6)

Görüldüğü üzere “el-Kahiretu’l-Cedîde” romanında geçen ifadenin gerek İngilizce hedef dile gerek ara dilden Türkçe hedef dile aktarımında bire bir çeviri tercih edilmiştir. Ancak Arapça kaynak metinden doğrudan yapılan aktarımda çevirmen, her ne kadar kaynak metinde atasözü olarak geçerse de söz konusu ifadeyi, hedef dilde aynı anlamı veren bir atasözünü kullanarak aktarmıştır. Böylelikle çevirmen, okur kitlesi üzerinde etki oluşturacak bir anlatım yakalamıştır.

5.3. Özel Adların Çevirisi

Tablo 1:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Kahiretu'l-Cedîde”</p> <p>مجدولين، آلام فرتر، آلام رفائيل، تلك آيات الفن الذي أحبه. (Mahfûz, 1997: 11).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>She laughingly replied, “<i>Magdeline, The Sorrows of Young Werter</i>, the suffering figures of <i>Raphael</i>- these are the masterpieces I like.” (Hutchins, 2008: 16).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p><i>Magdeline, Genç Werther'in Acıları, Raffaello'nun acı çeken figürleri- hoşuma giden başyapıtlar bunlar,</i>” diyerek yanıtladı. (Boynudelik, 2016: 11).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p><i>Şanslılar, Further'in acıları, Rafael'in acıları.</i> Bunlar hoşlandığım sanatın örnekleridir. (Öznurhan, 2005: 17).</p>

“el-Kahiretu'l-Cedîde” eserinde geçen söz konusu özel isimler, Mısırlı yazar Mustafa Lutfi el-Menfelûti'nin eseri “Majdulîn” ve Alman yazar Johann Wolfgang von Goethe'nin “Genç Werther'in Acıları” gibi bazı roman ya da roman karakterlerinin isimlerine atıfta bulunmaktadır. Kaynak metnin İngilizce hedef metne çevirisi ile ara dilden yapılan Türkçe çevirisinde bu eserler, çevirmenler tarafından doğru anlaşılıp hedef dile doğru aktarılabilmişken Arapça aslından yapılan çeviride söz konusu özel isimler büyük oranda sapmalarla bambaşka karşılıklar bulmuştur. Çevirmenin bu gibi durumlarda daha titiz davranması, konu ile ilgili ön araştırma yapması gerekmektedir.

Tablo 2:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “Yevme Kutile'z-Za'îm”</p> <p>وذكرى جدي الأزهرى مدرس النحو. (Mahfûz, 2006: 57).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“There are also memories of my <i>Azharite</i> grandfather, a teacher of grammar, ...” (Hashem, 1997: 55).</p>

<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“Azharit’li dedemin anıları da var, dilbilgisi öğretmeni idi.” (Özdemir, 2014: 62).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“Ezher Üniversitesi’nde sentaks okutan dedemi hatırlıyorum.” (Göktaş, 1992: 89).</p>

“Yevme Kutile’z-Za’îm” romanında yer alan bu cümlede, kaynak metinde “el-Ezherî: Ezher’li” olarak geçen ifadenin, İngilizce ara dille aktarılan hedef dilde İngilizce çevirideki hâliyle “Azharit’li” olarak yer bulduğunu, bunun da Ezher’i kastetmediği için Türk okuyucusunu yanılttığını söylemek mümkündür. Metinde geçen özel isim, Mısır’daki el-Ezher Üniversitesi’ne atıfta bulunmaktadır. Arapçadan yapılan ikinci hedef metinde ise bu durum açıklama yapılarak “Ezher Üniversitesi’nde ... okutan” şeklinde ifade edilmiş ve hedef dil okurunun söz konusu özel ismi doğru anlaması sağlanmıştır.

Tablo 3:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Lıss ve’l-Kilâb”</p> <p style="text-align: right;">نبوية عيش، كيف انقلب الاسمان اسما واحدا؟ (Mahfûz, 1977: 7).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“Nabawiyya. İlish. Your two names merge in my mind.” (Badawi, Gassick, 1984: 13).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“Nebeviyye İliş. Adlarınız birbirlerine karışıyor zihnimde.” (Pardo, 2021: 5).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“Nebeviyye Aliş. Bu iki isim nasıl da tek isme dönüşüverdi?” (Er, 1996: 29).</p>

“el-Lıss ve’l-Kilâb” romanından alıntılanan cümledeki özel isim, Arapça kaynak metinden doğrudan yapılan çeviriye “Aliş” şeklinde yansımıştır. Buna karşılık eserin İngilizceye yapılan çevirisinde ve bu ara dilden hedef dile aktarılmış hâlinde aynı ismin, “İliş” olarak çevrildiği görülmektedir. Burada Batı kültürünün bu isme yabancı oluşunun etkisinden söz edilebileceği gibi İngilizce ara dilin Türkçe çeviri üzerindeki etkisinin de altı çizilmelidir. Her ne kadar eserin İngilizce çevirisi esas alınmış olsa da burada çevirmenin, Türk kültüründe de yer alan söz konusu ismi doğru çevirmesi beklenirdi.

Tablo 4:

<p><u>Kaynak metin (Ar.):</u> “el-Lıss ve'l-Kilâb”</p> <p>واجتاز وسط الميدان متجها نحو سكة الإمام. (Mahfûz, 1977: 9).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-İng.):</u></p> <p>“He crossed the middle of the square, entered <i>Imam Way</i>, ...” (Badawi, Gassick, 1984: 15).</p>
<p><u>Hedef metin (İng.-Tr.):</u></p> <p>“Meydanı kat etti, <i>İmam Yolu</i>'na sapıp sonundaki üç katlı binaya varıncaya dek yürüdü.” (Pardo, 2021: 7).</p>
<p><u>Hedef metin (Ar.-Tr.):</u></p> <p>“Meydanın ortasından geçerek <i>Siketu'l-İmâm</i> Sokağına yöneldi.” (Er, 1996: 31).</p>

Aynı romanda geçen bir başka özel isim ise “Sikketu'l-İmâm”dır. Sokak, cadde, yol, şehir ve bölge isimlerinin tercüme edilmeden doğrudan aktarılması gerekir. Ancak eserin İngilizce çevirisinde söz konusu özel ismin “Imam Way” şeklinde tercüme edildiği göze çarpmaktadır. İngilizce ara dilden yapılan çeviride de aynı yöntemin uygulanması, ara dilin etkisini bir kez daha ortaya koymaktadır. Oysa Arapça aslından yapılan çeviride bu ibâre, olduğu gibi bırakılarak yerinde bir strateji uygulanmıştır.

6. Sonuç

Edebî çeviri sürecinde kaynak dil ile hedef dil arasındaki farklılıklardan kaynaklı bazı çeviri kayıpları ortaya çıkmaktadır. Eş değerliğin tam sağlanamaması, kültürel unsurlar, verilmek istenen mesajın doğru anlaşılabilmesi ve çevirmen tercihleri gibi noktalar, bu kayıplardan bazılarını oluşturmaktadır. Ara dilden yapılan çeviriler ile söz konusu kayıpların artması kaçınılmazdır.

Kaynak metin ile hedef metin arasında gerek anlamsal gerek biçimsel eş değerliğin sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek amacıyla Arapçadan Türkçeye bugüne kadar yapılan çeviriler incelendiğinde; Arapça aslından yapılanların yanı sıra söz konusu çevirilerin büyük çoğunluğunun İngilizce ya da Fransızca ara dilleri kullanılarak yapıldığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada Arapçadan Türkçeye ara dil kullanılarak yapılan çevirilerden bazı örnekler sunularak kaynak metinden hedef metne ulaşıncaya dek yaşanan kayıplara dikkat çekilmek istenmiştir.

Çalışmada Nobel Edebiyat Ödülü almış Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'un dört farklı romanının, İngilizce ara dil kullanılarak Türkçeye aktarılmış olan çevirileri ele alınmış, kaynak dille ve -varsa- Arapça aslından tercüme edilen örnekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen romanlar; “Efrâhu'l-Kubbe”, “el-Lıss ve'l-Kilâb”, “el-Kahiretu'l-Cedîde” ve “Yevme Kutile'z-Za'îm” dir. Romanlar, argo ifadelerin çevirisi; deyim, atasözü ve kültürel ifadelerin çevirisi ile özel adların çevirisi olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Yapılan değerlendirme sonucunda İngilizceden yapılan çevirilerin, ara dil etkisinde kaldığını, özellikle argo sözcükler kullanarak kaynak metinden yer yer uzaklaştığını, kimi zaman anlamsal sapmalara varacak noktalara eriştiğini söylemek mümkündür. Buna karşılık özel adların çevirisinde Arapça kaynak metinden doğrudan yapılan çevirilerde Batı kültürüne özgü isimlerde kültüre yabancı olmanın bir sonucu olarak bazı sapmalar meydana gelmiştir. Aynı durum; Doğu kültürüne özgü isimlerin, İngilizce ara dilin esas alındığı çevirilerde, olması gerekenden farklı aktarılmasıyla kendini göstermiştir. Bütün bunlardan yola çıkarak ara dil kullanımının, doğrudan kaynak dilden yapılan çevirilere kıyasla daha fazla çeviri kayıplarına yol açtığı söylenebilir.

Ara dil aracılığıyla ortaya konan çevirilerin, kaynak metinde verilmek istenen mesajı tam olarak aktaramadığı, dahası zaman zaman bazı yıkımlara dahi yol açtığı ifade edilebilir.

Ara dil kullanarak çeviri yapmak, bir bakıma “çeviriyi çevirmek” olduğundan bu tür yıkıcı kayıpların oluşma olasılığını daha da artırmaktadır. Üstelik bu durum, sorunun, kaynak metinden mi yoksa ara dilden mi kaynaklandığını tespit edememesi nedeniyle okuyucuyu da yanıltmaktadır. Bu bakımdan ara dil aracılığıyla çeviri yapmaktan olabildiğince kaçınılmalı, kaynak metnin esas alınmasına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Can, B. (2023). “Filistinli Şair Mahmûd Dervîş'in ‘Kaktüsün Sonsuzluğu’ Adlı Şiirinin Türkçe Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Söylem Filoloji Dergisi*. Çeviribilim Özel Sayısı: 344-362.
- Ceylan, S. (2021). “Sosyo-Kültürel Bağlamda Çevir(i)mek: Arapça-Türkçe Dilleri Örneği”. *Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*. Konya: Eğitim Yayınevi. 140-147.
- Demirezen, M. (1991). “Çeviride Kayıplar Sorunu”. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. 1: 115-128.
- Doğru, E. (2011). *Dilin Derin Devleti Deyimler*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Dönmez, M. İ. (2018). “Orhan Pamuk'un Sessiz Ev Romanındaki Atasözü ve Deyimlerin Arapça Çevirilerinin Mona Baker Çeviri Stratejilerine Göre İncelenmesi”. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. 3/ Özel Sayı 1: 19-32.
- İnce, Ü., Dizdar, D. (2021). *Çeviri Atölyesi- Çeviride Tuzaklar*. İstanbul: Can Yayınları.
- Mahfouz, N. (1984). *The Thief and the Dogs*. (Çev. M. M. Badawi, Trevor Le Gassick). Cairo: The American University in Cairo Press.
- Mahfouz, N. (1989). *Wedding Song*. (Çev. Olive E. Kenny). Cairo: The American University in Cairo Press.

- Mahfouz, N. (1997). *The Day The Leader Was Killed*. (Çev. Malak Hashem). Cairo: The American University in Cairo Press.
- Mahfouz, N. (2008). *Cairo Modern*. (Çev. William M. Hutchins). Cairo: The American University in Cairo Press.
- Mahfûz, N. (1977). *el-Liss ve'l Kilâb*. Kahire: Mektebetu Mısır, Dâr Mısır Littibâ'a.
- Mahfûz, N. (1992). *Başkanın Öldürüldüğü Gün*. (Çev. Lütfullah Göktaş). İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Mahfûz, N. (1996). *Hırsız ve Köpekler*. (Çev. Rahmi Er). Konya: Vadi Yayınları.
- Mahfûz, N. (1997). *el-Kahire el-Cedide*. Kahire: Mektebe Mısır.
- Mahfûz, N. (2005). *Savrulan Kahire*. (Çev. Halim Öznurhan). Ankara: Meneviş Yayınları.
- Mahfûz, N. (2006). *Yevme Kutile'z-Za'im*. el-Kahire: Dâr Mısır Littibâ'a.
- Mahfûz, N. (2006). *Efrâhu'l-Kubbe*. el-Kahire: Dâru's-Şurûk.
- Mahfûz, N. (2014). *Başkanın Öldürüldüğü Gün*. (Çev. İlknur Özdemir). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Mahfûz, N. (2016). *Kahire Modern*. (Çev. Olcay Boynudelik). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Mahfûz, N. (2020). *Düğün Evi*. (Çev. Aslı Çingil). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Mahfûz, N. (2021). *Hırsız ve Köpekler*. (Çev. Avi Pardo). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Özcan, M. (2017). "Nobel Ödüllü Mısırlı Yazar Necip Mahfûz'un el-Kahiretu'l-Cedide Adlı Romanının Türkçe Çevirisindeki Dil Oyunlarının Eşdeğerlik Açısından İncelenmesi". *Turkish Studies*. 12/7: 619-632.
- Sevimay, F. (2018). *Çeviri'Bilirsin- Edebiyatın Gizli Kahramanlığı Hakkında Notlar*. İstanbul: Hep Kitap.
- Suçin, M. H. (2007). *Öteki Dilde Var Olmak- Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Toury, G. (2008). "Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü". (Çev. Saliha Paker). *Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?* (Haz. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık. 149-164.
- Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Tel Aviv: John Benjamins.
- Ürün, A. K. (2002). *Necip Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yıldız, M. (2002). "Nobel Ödüllü Yazar Necib Mahfûz'un el-Liss ve'l-Kilâb Adlı Romanı". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5: 23-48.
- Yıldız, M. (2009). "Necip Mahfûz (Hayatı, Eserleri ve Türkçe Çevirileri)". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29: 17-28.
- Yıldız, M., Kurt, G. (2018). "Çeviride Kayıplar Sorunu: Necib Mahfûz'un Yevme Kutile'z-Za'im Adlı Eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye Çevirisi ile Arapça Kaynak Metnin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi". *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. 25: 1-34.
- Yıldız, M. (2019). "Necip Mahfûz", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları. 348-350.
- Yıldız, M. (2020). *Necip Mahfûz'un Sembolik Romanları*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Zeytinkaya, D. (2018). "Ara Dilden Çeviri Mübah Mıdır? Yayınevi Müdahalesi Kapsamında Diliçi Çeviri ve Ara Dil Çevirisi" *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Gece Kitaplığı.

EXPANDED SUMMARY

Literary translation is a branch of translation in which literary texts are transferred into the target language with equivalent words by preserving the original meaning and style as well as not causing cultural losses. Being the first genre that comes to mind when considering the written translation, the literary translation encompasses prose and fiction translation, which can also be expressed as novel and story translation in the most general sense, poetry translation and translation of theatre works. In this type of translation, all the grammatical patterns such as form, style, word, sound and syntax of the text to be translated are primarily required to be transferred along with the content.

As the main purpose of literature is not to inform the reader but to convey feelings, the same purpose forms a basis in literary translation. In this respect, it is extremely significant that the style of the author in the source text should be preserved and transferred into the target language as much as possible.

During the process of literary translation, several translation losses emerge due to the differences between the source language and the target language. Factors including the failure to ensure full equivalence, cultural factors, misunderstanding of the intended message to be given and the preferences of translator constitute some of these losses. Translations of mediating language are also another issue causing the mentioned losses.

The text to be translated from a foreign language not only can be directly translated from the source language into the target language, but it can also be transferred to the target language via the mediating language. Undoubtedly, this situation will lead to more losses in terms of language, form of expression and content compared to the translations made directly from the source language into the target language.

As the interaction between Arab and Turkish cultures increases, the acquisition of literary works presented in the mentioned language pair has come to the fore. In fact, sometimes it is observed that multiple translations of the source text into the target language are made. This increase in quantity has given rise to the questioning that to what extent is the quality of the produced translations. The best method to determine that whether semantic and formal equivalence is ensured between the source text and the target text is conducted through comparative readings.

Analyzing the translations made from Arabic to Turkish until today, it is possibly asserted that the great majority of mentioned translations, in addition to those originally made from Arabic, are produced via mediating languages including English or French.

Studying the works translated from Arabic into Turkish, it is observed that along with the works of Naguib Mahfouz, who received the Nobel Prize in Literature, the ones of the names such as Khalil Gibran, Mahmoud Darwish, Nizar Qabbani and Adonis come into prominence. However, it is possibly claimed that the great majority of the works belonging to the these authors and poets are transferred to Turkish from their translations of Western languages such as English or French, instead of Arabic, which is the source language.

In this study, the main purpose is to draw attention to the losses emerged during the translation process from the source text to the target text by presenting several examples of the translations made from Arabic to Turkish via the mediating language.

In this study, the translations of four particular novels of Nobel Prize winner Egyptian author Naguib Mahfouz, which are translated into Turkish via English as the mediating language, are discussed and tried to be evaluated by comparatively analyzing them with the source language and the examples originally translated from Arabic. The novels included in the study are *Wedding Song (also known as Joys of the Dome)*, *Cairo Modern*, *The Thief and The Dogs* and *The Day The Leader Was Killed*. The novels are discussed under three headings consisting of the translation of slang expressions, the translation of idioms, proverbs and cultural expressions and the translation of proper names.

As a result of the evaluation, it is possibly asserted that the translations made from English, under the influence of the mediating language, are partly incoherent compared to the source text especially by adding the slang words, and sometimes reach the point of semantic deviations. On the other hand, in the translation of proper names, focusing on the direct translations from the Arabic source text, several deviations have occurred in the names specific to Western culture as a result of being foreign to the culture. Same situation manifests itself in that the names specific to Eastern culture are transferred differently than they should be in the translations based on English as the mediating language. Starting from this point of view, it can be claimed that applying the mediating language results in more translation losses compared to the ones produced directly from the source language.